

Asia: VN/36649/2023

Hallituksen esitys rikoslain 11 luvun muuttamiseksi (vakavien kansainvälisten rikosten kieltämisen kriminalisointi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoani esityksestä, jonka tarkoituksena on lisätä rikoslain 11 lukuun vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämistä koskeva rangaistussäännös.

Totean lausuntonani seuraavaa:

Esitysluonnoksen perustelut, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestykseen, edellyttävät jatkovalmistelussa tarkistamista.

Perustuslakia ja säätämisjärjestystä koskevan luvun perusteluissa on lyhyesti todettu, että suhteellisuusvaatimuksen mukaisesti myös rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen (s. 32). Tämän jälkeen suhteellisuusvaatimuksen täyttymistä käsiteltävässä esityksessä ei ole kuitenkaan perusteltu, joten varsinainen oikeudellinen arviointi puuttuu. Ylipäätään esitettyä erillissäännöksen rangaistusasteikkoa ei ole esityksessä perusteltu juuri lainkaan. Suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi ja onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla, perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla keinolla kuin kriminalisoinnilla (esim. PeVL 1/2021 vp kohta 6 ja siinä viitatus lausunnot). Myös rangaistusseuraamuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen. Perusteluja on näiltä osin täydennettävä ja tarpeellista olisi arvioida rangaistusasteikkoa myös suhteessa muihin samantyyppisiin tapauksiin sovellettaviksi tuleviin rikosnimikkeisiin. Esityksessä esitettävä uuden erillissäännöksen rangaistusasteikko (sakko – vankeutta 1 vuosi) on lievempi kuin kiihottamisesta kansanryhmää vastaan säädetty asteikko (sakko – vankeutta 2 vuotta), jonka perusteella lainvoimaisia tuomiota on nykyisinkin annettu holokaustin kieltämisestä, vähättelystä tai puolustelemisesta kuten esityksen luvussa 2.6 on tuotu esille. Esityksen sivulla 30 on viitattu yleisiin rikosten yhtymistä ja yksiköintiä koskeviin lähtökohtiin ja

periaatteisiin. Näkemykseni mukaan jatkovalmistelussa on kuitenkin syytä pyrkiä selkeyttämään sitä, millä rikosnimikkeillä holokaustin kieltämisen kaltaiset teot tulevat jatkossa rangaistavaksi ja minkälaisiin perusteluihin nyt ehdotettu rangaistusasteikko nojautuu. Esityksestä ei ilmene sellaistaakaan, että tarkoituksena olisi lieventää nykyistä rangaistuskäytäntöä.

Edelleen perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevassa luvussa (s. 32) on todettu perustuslakivaliokunnan puitepäätöksen valmistelun yhteydessä antaneen sitä koskevan lausunnon, jossa se on ottanut kantaa täsmällisyys- ja suhteellisuusvaatimukseen holokaustin ja muiden vakavien kansainvälisten rikosten kriminalisoinnissa. Esityksessä tähän on viitattu PeVM 26/2002 vp, mutta tarkoitus lienee viitata lausuntoon PeVL 26/2002 vp. Esitysluonnoksesta ei ilmene, mikä valiokunnan aiemman kannanoton merkityksellinen sisältö on, eikä se keskeisin asia, mitä oikeudellisia johtopäätöksiä aiemmasta kannanotosta käsiteltävässä asiassa tehdään. Seuraako perustuslakivaliokunnan aiemmasta kannanotosta, että asiassa vielä on sellaisia perustuslain tulkintaongelmia, joiden johdosta perustuslakivaliokunnan lausunto on tarpeen, vai päinvastoin? Tämä oikeudellinen argumentaatio tulisi kirjoittaa avoimesti perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevaan lukuun siten, että päätöksentekijälle annetaan riittävät tiedot päätöksentekoon. Nyt oikeudellisen päättelyn tekeminen ja perustelut jäävät osin lukijan omien johtopäätösten varaan. Jos lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimukseen on epäselvyyttä, jaksoon on otettava säätämisyjärjestysarvion jälkeen omaksi kappaleekseen nimenomainen lausuma, jonka mukaan on suotavaa, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi. Lausumaa ei kuitenkaan kirjoiteta, ellei esityksen arviointi perustuslakivaliokunnassa ole aidosti tarpeen tulkintaongelman takia. Mikäli perustuslakivaliokunnan lausuntoa pidetään tarpeellisena, niin tällöin on kuvattava myös, mikä tai mitkä ovat ne perustuslain tulkintaongelmat, joiden johdosta perustuslakivaliokunnan lausunto on tarpeen.

Kriminalisoinnin hyväksyttävän perusteen osalta on samassa luvussa nostettu esille perustuslakivaliokunnan katsoneen aiemmin esimerkiksi uhrien suojelun ja tiettyjen muiden heikommassa asemassa olevien ryhmien suojelun muodostaneen hyväksyttäviä perusteita harkita kriminalisointia (s. 32). Myös tältä osin tarpeettoman epäselväksi jää, mitä johtopäätöksiä aiemmista perustuslakivaliokunnan lausunnoista tehdään ja miten ne soveltuvat nyt käsiteltyssä olevaan esitykseen. Esityksen sivulla 11 on todettu, että holokaustin kieltäminen loukkaa myös vainoissa kuolleiden muistoa ja suojeltavana oikeushyvänsä voidaan pitää myös ihmisarvoa ja lisäksi sillä suojellaan yleistä järjestystä. Jatkovalmistelussa olisi harkittava sitä, tulisiko myös näitä seikkoja tuoda esille myös perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevassa luvussa. Kun esityksessä on kyse osin uudentyypisestä ja pohjoismaalaiselle lainsäädännölle vieraammasta ns. muistolainsäädännöstä, niin saattaisi olla aiheellista perustella nimenomaisesti myös sitä, miksei kyse ole kuitenkaan pelkästään sellaisesta symbolisista syistä ehdotetusta kriminalisoinnista, jollaiseen perustuslakivaliokunnan käytännössä on suhtauduttu torjuvasti (esim. PeVL 5/2009 vp s. 3).

Lopuksi tuon esille myös seuraavat yksittäiset havaintoni.

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä on tuotu esille esityksessä ansiokkaasti. Tuon kuitenkin esille, että perustuslakivaliokunta on viimeaikaisessa käytännössään käsitellyt kiihottamista kansanryhmää vastaan myös mietinnössään PeVM 21/2020 vp, johon esityksessä ei ole viitattu.

Esityksen sivulla 20 on todettu: ”Myös kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on komission kanssa samansuuntaisesti katsottu, että holokaustin vähättelyn rikosoikeudellinen arviointi on epävarmaa.” Näkemykseni mukaan päätöksentekijöiden tiedonsaantioikeuden turvaamiseksi olisi asianmukaista tuoda esille esimerkiksi alaviitteissä se, mihin oikeuskirjallisuuteen tässä viitataan.

Esityksen sivulla 31 oleva viittaus korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen KKO 2024:3, kohta 41-42 lienee virheellinen ja tarkoitus lienee viitata ennakkopäätökseen KKO 2020:68 kohdat 41-42.

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos Juho Lehtimäki

Lehtimäki Juho
Oikeuskanslerinvirasto - Oikeuskansleri